

7. Makarov O. M., Todoshchenko R. P. (2021). Udoskonalennia fizychnoi pidhotovlenosti bokseriv na etapi pochatkovoї pidhotovky. [Improving the physical fitness of boxers at the stage of initial training]. *Perspektyvy, problemy ta naiavni zdobutky rozvytku fizychnoi kultury i sportu v Ukraini*. Vinnytsia. Pp. 225-228.
8. Mykhalyuk E.L., Cherepok O.O., Malakhova S.M. (2018). Biolohichni vik ta killisna otsinka rivnia fizychnoho zdorovia liudyny. [Biological age and quantitative assessment of the level of physical health of a person]. *Navch. posib. ZDMU*. 137 p.
9. Nazimok V.V., Gavrilova N.M., Martynov Yu.O. etc. (2021). Fizyчне vykhovannia. Boks. [Physical Education. Boxing]. Kyiv. 135 p.
10. Shtanagey DV, Korobeynikov GV, Kolumbet AN, Dudorova LY. (2021) The study of the dynamic characteristics of hand movements of female boxers with different types of functional asymmetry. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Seria 15. 7(138):1621.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).16](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).16)

**Базильчук В.Б.,**

<https://orcid.org/0000-0002-5134-5047>

**доцент, кандидат наук з фізичного виховання і спорту,  
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання та спорту,  
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький**

**Коновальська Л.О.,**

<https://orcid.org/0000-0001-7039-1455>

**доцент, кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання,  
Бердянський державний педагогічний університет**

**Кушнірюк С.Г.,**

<https://orcid.org/0000-0003-1289-709X>

**професор, кандидат наук з фізичного виховання та спорту,  
декан факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини,  
Бердянський державний педагогічний університет**

#### ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНИХ ІГОР В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розкрито сутність принципів розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету, які посідають одне з провідних місць, оскільки вони тісно пов'язані з подальшою оптимізацією педагогічного процесу у закладах вищої освіти. Розглянуто загальні принципи фізичного виховання, а саме: гармонійного розвитку особистості, зв'язку фізичного виховання з трудовою діяльністю, оздоровчої спрямованості; основні принципи фізичного виховання: гуманістичної орієнтації, пріоритету потреб, мотивів та інтересів особистості, індивідуалізації; дидактичні принципи фізичного виховання: свідомості й активності, наочності, систематичності й послідовності, безперервності, доступності та диференціації навчання. Зазначено, що реалізація принципів у організації освітнього процесу значно підвищує ефективність усіх структурних компонентів фізичного виховання, а зміст принципів визначає основні вимоги до побудови, змісту, методів і організації процесу формування фізичної культури особистості, регламентуючи міру спільної діяльності педагога та студента. Підкреслено, що ефективність нових положень у фізичному вихованні можлива лише за умови формування принципів, які обґрунтовують теоретичну, практичну і оздоровчу спрямованість. Зазначено, що реалізація принципів розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету дозволить застосовувати спортивні ігри в аудиторний і позааудиторний час, та ефективно організувати заняття з фізичного виховання здобувачів вищої освіти.

**Ключові слова:** загальні, основні та дидактичні принципи, фізичне виховання, студенти, засоби спортивних ігор, освітнє середовище університету.

**Bazylichuk V., Konovalska L., Kushniryuk S. Principles of the development of students' movement activity through sports games in educational environment of the university.** The article reveals the essence of the principles of the development of motor activity of students by means of sports games in the educational environment of the university, which occupy one of the leading places, since they are closely related to the further optimization of the pedagogical process in institutions of higher education. The general principles of physical education are considered, namely: harmonious development of the personality, connection of physical education with labor activity, health orientation; basic principles of physical education: humanistic orientation, priority of needs, motives and interests of the individual, individualization; didactic principles of physical education: consciousness and activity, visibility, systematicity and consistency, continuity, accessibility and differentiation of training. It is noted that the implementation of the principles in the organization of the educational process significantly increases the effectiveness of all structural components of physical education, and the content of the principles determines the basic requirements for the construction, content, methods and organization of the process of forming the physical culture of the individual, regulating the degree of joint activity of the teacher and the student. It is emphasized that the effectiveness of the new provisions in physical education is possible only under the condition of the formation of principles that substantiate the theoretical, practical and health-improving orientation. It is noted that the implementation of the principles of the development of motor activity of students by means of sports

games in the educational environment of the university will make it possible to use sports games in the classroom and outside the classroom, and to effectively organize classes on physical education of students of higher education.

**Key words:** general, basic and didactic principles, physical education, students, means of sports games, educational environment of the university.

**Постановка проблеми у її загальному вигляді.** У теорії фізичного виховання аналіз принципів та їх уніфікація посідають одне з провідних місць, оскільки вони тісно пов'язані з подальшою оптимізацією педагогічного процесу у закладах вищої освіти. Тому педагогічні принципи ми розглядаємо на підґрунті виконання студентами завдань з оздоровчою спрямованістю для зміцнення і збереження здоров'я та покращення рівня фізичного здоров'я та підготовленості студентів. Усі явища та процеси у природі та житті підпорядковані певним закономірностям і розвиваються відповідно до них. Процес фізичного виховання у закладах вищої освіти не є винятком. Узагальнення даних закономірностей, їх вивчення допомогли виробити певні позиції, згідно з якими можна краще керувати процесом фізичного виховання у вищій школі.

**Мета статті:** розкрити сутність принципів розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету.

**Методи дослідження:** компаративний аналіз наукової літератури.

**Виклад основних результатів дослідження.** До принципів розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету слід розглянути *загальні* принципи фізичного виховання: гармонійного розвитку особистості, зв'язку фізичного виховання з трудовою діяльністю, оздоровчої спрямованості; *основні* принципи фізичного виховання: гуманістичної орієнтації, пріоритету потреб, мотивів та інтересів особистості, індивідуалізації; *дидактичні (навчальні)* принципи фізичного виховання: свідомості й активності, наочності, систематичності й послідовності, безперервності, доступності та диференціації навчання (рис.1).

загальні	• гармонійного розвитку особистості; зв'язку фізичного виховання з трудовою; діяльністю, оздоровчої спрямованості.
основні	• гуманізації та гуманітаризації; пріоритету потреб, мотивів та інтересів особистості; індивідуалізації.
дидактичні (навчальні)	• свідомості й активності, наочності, систематичності й послідовності, безперервності, доступності та диференціації навчання.

**Рис. 1.** Принципи розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету

Реалізація принципів у організації освітнього процесу значно підвищує ефективність усіх структурних компонентів фізичного виховання. Зміст принципів визначає основні вимоги до побудови, змісту, методів і організації процесу формування фізичної культури особистості, регламентуючи міру спільної діяльності педагога (суб'єкта педагогічної дії) та того, хто займається (об'єкта дії).

Розглянемо застосування загальних принципів формування фізичного виховання студентів, адже – це вихідні ідеї, теоретичні положення, які регламентують всі основні сторони педагогічного процесу в процесі фізичного виховання здобувачів вищої освіти. До загальних принципів фізичного виховання та розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету відносимо такі, як: гармонійного розвитку особистості, зв'язку фізичного виховання з трудовою діяльністю та принцип оздоровчої спрямованості.

Застосування принципу зв'язку фізичного виховання з іншими видами діяльності, на думку О.Т. Кузнецової, «визначало прикладну функцію фізичного виховання у суспільстві – готувати майбутніх фахівців до діяльності у сфері виробництва, а за необхідності до участі у військово-бойових діях, а також забезпечення відповідного рівня життєдіяльності індивіда у навколишньому середовищі» [5, с. 227].

Вважаємо, що реалізація принципу оздоровчої спрямованості реалізується шляхом побудови процесу фізичного виховання з урахуванням оптимізації рухової активності у секціях спортивних ігор, рівня фізичного розвитку та підготовленості студентів.

Розглянемо застосування *основних принципів фізичного виховання* у розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету, а саме: гуманізації та гуманітаризації, пріоритету потреб, мотивів та інтересів особистості та індивідуалізації.

Проблема гуманізації освітнього процесу є однією із вагомих у педагогічній теорії та практичній діяльності закладів вищої освіти. В «Українському педагогічному словнику», автором якого є С.У. Гончаренко, вказано, що «проблематика гуманізації освіти пов'язана з формуванням морально-духовних відносин співробітництва між усіма учасниками педагогічного процесу; виховання учасників педагогічного процесу етико- й естетико-ціннісного досвіду розуміння людини тощо». [2, с. 77].

Отже, застосування принципу гуманізації вищої освіти у в освітньому середовищі університету потребує створення умов для становлення суб'єктної позиції студента, в основі якої визнається ініціативність, самостійність, відповідальність за організацію самоосвіти, забезпечується рефлексивна оцінка результатів власної діяльності. Також здійснюється за рахунок викладання навчальних дисциплін з фізичного виховання, які містять теоретичний і практичний курс, та спрямовані на зміцнення і збереження здоров'я студентів, та участі студентів у масових спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходах.

У визначенні поняття «гуманітаризація освіти», як вважає Н. Марченко, «звертається увага на виховання людини як члена соціуму, але з наявним індивідуальним багажем знань та умінь, які необхідно розвивати, у результаті втілення у освітню практику принципу гуманітаризації має постати особистість, яка застосовує свій інтелект на благо суспільства» [6, с. 107-108].

Акцентуємо увагу на тому, що використання принципу гуманітаризації вищої освіти у в освітньому середовищі університету спрямовано на розвиток і саморозвиток здобувачів вищої освіти, врахування їх освітніх потреб на основі загальнолюдських і національних цінностей.

Важливим в освітньому середовищі у закладах вищої освіти, є принцип пріоритету потреб, мотивів і інтересів особистості, що передбачає побудову системи фізичного виховання в цілому та окремих програм з урахуванням індивідуальних і групових, соціальних і духовних потреб людей, а також формування мотивації до занять фізичного виховання, виходячи із впливових зовнішніх і внутрішніх факторів.

Слід зазначити, що, реалізація принципу пріоритету потреб, мотивів і інтересів особистості пов'язана з формуванням мотивації, бажанням студентів займатися спортивними іграми в аудиторний і позааудиторний час, потребою в руховій активності студентської молоді і прагненням до самовдосконалення та самоствердження здобувачів вищої освіти. У закладах вищої освіти відвідування секційних занять в аудиторний і позааудиторний час потребує наявності стійкої мотивації до занять фізичними вправами, і значущості цього питання для ефективної диференційованої організації фізичного виховання студентів є вкрай необхідною.

Для реалізації принципу індивідуалізації в реальному освітньому процесі проводиться вхідний і поточний контроль. Наприклад, вхідний контроль дозволяє надалі не тільки скласти індивідуальний план навчання, але і провести, якщо треба, до підготовку споживача освітніх послуг з метою заповнення відсутніх початкових знань і умінь, що забезпечує успішність навчання, а поточний контроль дозволяє коригувати освітню траєкторію.

Вважаємо, що дотримання принципу індивідуалізації на заняттях з фізичного виховання в освітньому середовищі університету надає можливість використовувати груповий метод для підготовки студентів. Викладачу потрібно звертати увагу на рівень загальної і спеціальної підготовленості студентів на заняттях спортивними іграми, що є обов'язковим дотриманням принципу індивідуалізації.

До дидактичних (навчальних) принципів фізичного виховання студентів і розвитку рухової активності засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету відносимо такі, як: свідомості й активності, наочності, систематичності й послідовності, безперервності, доступності та диференціації навчання.

Слід зазначити, що використання принципу свідомості і активності визначається руховою активністю студентів, передбачає використання у навчанні різноманітних засобів, форм та методів. В освітньому процесі з вивчення дисципліни фізичне виховання мають опиратися на біологічні, психологічні, педагогічні, соціальні аспекти розвитку студентської молоді, усвідомити, що даний навчальний предмет є засобом підвищення рухової активності та зміцнення здоров'я студентів.

В основу принципу наочності, на думку І.М. Раєвської, покладено наукові закономірності сприйняття органами чуття різних подразників. На думку вченої, «оскільки орган зору сприймає у п'ять разів більше інформації, ніж тактильні органи, то безпосереднє спілкування студентів з об'єктами та явищами довкілля на всіх етапах навчання сприяє розвитку їхнього наочно-образного й абстрактно-логічного мислення» [7, с.76].

Тому, цілеспрямоване використання комплексних форм наочності, а саме опосередкованої і прямої наочності суттєво підвищить ефективність засвоєння і удосконалення техніко-тактичних і рухових дій в спортивних іграх під час освітнього процесу з фізичного виховання у закладах вищої освіти.

Принцип доступності навчання фізичного виховання в освітньому середовищі університету впливає як з вимог, сформованих практикою, так і з закономірностей організації та здійснення дидактичного процесу відповідно до рівня розвитку студентів.

Таким чином, застосування принципу доступності реалізується шляхом взаємозв'язку форм організації освітнього процесу у закладах вищої освіти, застосовуваних педагогом методів та засобів навчання та умов здійснення процесу навчання.

Зазначимо, що реалізація принципу систематичності повинна здійснюється за допомогою структурно-логічної схеми побудови процесу фізичного виховання з оздоровчою спрямованістю засобами спортивних ігор в аудиторний і позааудиторний час у закладах вищої освіти. Слід зазначити, що у навчальній дисципліні фізичне виховання повинен відображатися взаємозв'язок окремих тем програми, видів занять, їх послідовність, зв'язок із попередніми темами.

Принцип безперервності, на думку В.М. Костюкевича, є одним з найважливіших принципів побудови занять фізичними вправами. На думку вченого, «його реалізація передбачає неприпустимість занадто великих і педагогічно не виправданих перерв між заняттями, які призводять до зниження досягнутого рівня фізичної підготовленості» [3, с.124].

Отже, застосування принципу безперервності в освітньому середовищі передбачає на кожному наступному занятті закріплення попередніх знань і умінь, а чергування навантаження і відпочинку лежать в закономірності адаптації організму до фізичного навантаження, а також динаміки відновлювання після виконаної роботи.

Під диференціацією у фізичному вихованні науковці Н.Я. Бондарчук і В.Д. Чернов розуміють, «організаційно-педагогічні заходи, спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я молоді, залучення їх до рухової активності та занять спортом, який передбачає наступне: облік індивідуальних відмінностей дітей в стані здоров'я, рівні фізичного розвитку і

фізичної підготовленості, мотивації фізкультурно-спортивної діяльності, а також гендерних відмінностей; створення на основі цих особливостей гомогенних (тобто щодо однорідних за складом) груп; варіативність фізичного виховання в цих групах» [1, с. 36].

Вважаємо, що застосування принципу диференційованого навчання фізичного враховує фізкультурно-спортивні потреби і мотивація студентів до занять в аудиторний та позааудиторний час. Організація процесу диференційованого вивчення фізичного виховання в закладах вищої освіти потребує спеціальних науково обґрунтованих умов, відповідного освітнього середовища для забезпечення потенціалу фізичної культури щодо збереження і зміцнення здоров'я студентів, покращення рівня фізичної підготовленості та працездатності.

**Висновок.** Розкрито принципи розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету. Вказано, що ефективність нових положень у фізичному вихованні можлива лише за умови формування принципів, які обґрунтовують теоретичну, практичну і оздоровчу спрямованість. Реалізація принципів розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету дозволить застосовувати спортивні ігри в аудиторний та позааудиторний час та ефективно організувати заняття з фізичного виховання здобувачів вищої освіти.

**Перспективи подальших досліджень** вбачаємо у створенні концепції розвитку рухової активності засобами спортивних ігор в освітньому середовищі.

#### Література

- 1.Бондарчук Н.С., Чернов В.Д. Теоретичні засади використання диференційованого підходу у фізичному вихованні населення різних вікових категорій та його оздоровче значення. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота»*. 2017. Вип. 2 (41) С. 34-37.
- 2.Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
- 3.Костюкевич В.М. Теорія і методика викладання спортивних ігор : курс лекцій: навч. посіб. Вінниця: ВДПУ, 2005. 150 с.
- 4.Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту. Київ : Вид-во «Олімпійська література». Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2017. 464 с.
- 5.Кузнецова О.Т. Оздоровчі технології у фізичному вихованні студентів : теорія, методика, практика : монографія. Рівне: Волинські обереги, 2018. 416 с.
- 6.Марченко Н. Принципи гуманізації і гуманітаризації освіти у наукових пошуках А. Г. Погрібного та їх розвиток у працях українських учених. *Вища освіта України*. 2014. № 1. С. 106-111.
- 7.Раєвська І.М. Актуалізація ідей В. Сухомлинського у використанні принципу наочності. *Педагогічний альманах*. 2015. Вип. 28. С. 72-77.

#### References

- 1.Bondarchuk N.S, Chernov V.D. (2017). Teoretychni zasady vykorystannya dyferentsiyovanoho pidkhodu u fizychnomu vykhovanni naselennya riznykh vikovykh katehoriy ta yoho ozdorovche znachennya. *Naukovyy visnyk uzhorods'koho universytetu. Seriya: «Pedagogika. sotsial'na robot»*. V 2 (41) p. 34-37.
- 2.Honcharenko S.U. (1997) *Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk*. K.: Lybid', p.376.
- 3.Kostyukevych V.M (2005). *Teoriya i metodyka vykladannya sportyvnykh ihor: kurs lektsiy: navch. posib*. Vinnytsya: VDPU, p. 50.
- 4.Krutsevich T.Y. (2017) *Theory and methods of physical education: textbook. for students higher education closing physical education and sports; National University of Physical Education and Sports of Ukraine, "Olymp. I-ra", in volume 2 of. [in Ukrainian]*.
- 5.Kuznetsova O.T. (2018) *Health technologies in physical education of students: theory, methodology, practice: monograph Rivne: Volynski oberegy, 416p. [in Ukrainian]*.
- 6.Marchenko N. (2014) Principles of humanization and humanization of education in the scientific researches of A. H. Pogribny and their development in the writings of Ukrainian scientists. *Higher education of Ukraine.. N 1. p. 106-111. [in Ukrainian]*.
- 7.Myronchuk N.M. (2014) Humanization of education and upbringing as a strategic direction of higher education. *New learning technologies: coll. of science works Vinnytsia-Kyiv.*. Issue 83. p. 178-182. [in Ukrainian].
- 8.Raevska I.M. (2015) Actualization of ideas of V. Sukhomlynskyi in the use of the principle of clarity. *Pedagogical almanac.. Issue 28. p.72-77. [in Ukrainian]*.